

บทที่ ๒

แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาทัศนคติของประชาชนชาวจังหวัดนครนายกต่อบทบาทและความเป็นผู้นำของ นางจรัสศรี ทิพย์รัช ผู้ว่าราชการจังหวัดหญิงคนแรกของไทย ประเด็นของปัญหาจึงอยู่ที่ บทบาทและความเป็นผู้นำของผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นคืออะไร และจะต้องทำหรือปฏิบัติอย่างไร จึงจะเป็นที่ยอมรับของประชาชน ซึ่งจะได้ใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการสร้างแบบสอบถามและหัวข้อในการสัมภาษณ์ต่อไป

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทและผู้นำทางการเมือง

ก. ความหมายของคำว่าบทบาท

คำว่า "บทบาท" (Role) เป็นศัพท์ทางสังคมศาสตร์ ที่นักการศึกษาทางด้านนี้ให้ความเห็นที่ตรงกันว่าบทบาทหมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม ที่แสดงออกตามสถานการณ์ โดยมีบรรทัดฐาน (Norms) และขนบธรรมเนียมประเพณีทางสังคม เป็นตัวกำกับนอกจากนั้น บทบาทยังมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ตามตำแหน่งทางสังคมอีกด้วย

ยังจ์และแมทซ์¹ (Young and Mach) ได้ให้แนวคิดที่สอดคล้องกันว่าบทบาทคือหน้าที่ตามฐานะและตำแหน่งที่บุคคลนั้น ๆ ดำรงอยู่ ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างตำแหน่งนั้นกับตำแหน่งอื่น ๆ จะเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นตำแหน่งจึงเป็นตัวกำหนดบทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งนั่นเอง

¹ Young K. and R.W.Mach Sociology and Social Life New York : America Book Co.,1959.

มอร์แกน² (Morgan) ได้ให้ความหมายว่า "บทบาทของบุคคลใดก็คือ การแสดงของพฤติกรรม ณ สถานภาพหนึ่ง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ นั้นเอง"

จากแนวคิดทั้งหลายนี้ พอสรุปได้ว่า บทบาทคือ การแสดงหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่บุคคลนั้นดำรงตำแหน่งหนึ่ง ๆ อยู่ และการแสดงหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ จะมีลักษณะเฉพาะตัวตามตำแหน่งนั้น ๆ โดยสังคมจะเป็นผู้กำหนด บรรทัดฐานของการปฏิบัติ โดยมุ่งหวังให้บุคคลนั้น ๆ ปฏิบัติตามและรับผิดชอบต่อผลของการปฏิบัตินั้น

สำหรับคำว่า "ผู้นำ" ในการศึกษาทางด้านการเมืองการปกครองในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นได้ศึกษาโดยอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วยความหมายของความเป็นผู้นำ ภาวะความเป็นผู้นำ เงื่อนไขความสำเร็จของผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทความเป็นผู้นำโดยจะได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ข. ความหมายของความเป็นผู้นำ

เกี่ยวกับประเด็นของผู้นำทางการเมืองนี้ ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย ซึ่งมีนิยามของหลายท่านที่น่าสนใจนำมาเสนอไว้เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจดังนี้ แจ็ค ซี.พลาโน³ (Jack C. Plano) ให้ความหมายของผู้นำว่า ผู้นำเป็นบุคคลซึ่งใช้อิทธิพลได้มากในการควบคุมและกระทำการที่เกี่ยวข้องกับ

² Morgan, T.C., Introduction to Psychology. New York : McGraw Hill Book Co., 1951.

³ Jack C. Plano, Milton Greenbury, Ray Olton and Robert E. Riggs Political Sciences Dictionary (Minsdale, Illinois : The Dryden Press, 1973). p.134.

การตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ผู้ได้รับอำนาจจากความมั่นคง สถานภาพด้าน
ครอบครัว ชั้น วรรณะ ระบบหรือความมีสติปัญญา เลอเลิศ ผู้นำเป็นองค์ประกอบของโครงสร้าง
อำนาจของท้องถิ่น ชนชาติและชุมชน

โรเดอริค เบลล์⁴ (Roderick Bell) ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ซึ่งอยู่
ในอำนาจหรือในตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลในการจัดสรรและจัดการ
ต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้น เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่
ปรารถนาทั้งของตนเองและของสมาชิกของชุมชน

จอห์น เอ็ม.พิฟฟ์เนอร์ และ โรเบิร์ต วี. เพรสธัส⁵ (John M. Pfiffner
and Robert V. Presthus) ได้ให้ความหมายของผู้นำในเชิงปฏิบัติว่า เป็นผู้ที่บริหารงานของ
กลุ่ม โดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่ม การประนีประนอมและการ
ประสานงาน สำหรับการศึกษากลุ่มพฤติกรรมนั้น จะเน้นความสำคัญของภาวะหน้าที่ของผู้นำ
เกี่ยวกับการวินิจฉัย สั่งการเป็นส่วนใหญ่ พฤติกรรมของผู้นำดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยอำนาจหน้าที่
และอำนาจบารมีเป็นเครื่องมือ ทั้งในลักษณะที่เป็นแบบพิธีการ (formal) และไม่เป็นพิธีการ
(informal) ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่ม มุ่งให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่
กำหนดไว้

⁴ Roderick Bell, David V. Edwards and R. Harrison Wagner, Political Power : A Leader in Theory and Research (New York : The Free Press, 1969), p.112.

⁵ John M. Pfiffner and Robert V. Presthus, Public Administration (Eaglewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall Inc., 1965), p.350.

ที.เอ็น.ไวท์เฮด^๖ (T.N. Whitehead) กล่าวว่าผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และเป็นที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ สามารถชี้แนะหนทางให้ผู้อื่นทำตาม โดยผู้ตามให้ความเชื่อฟัง

เรย์มอนด์ เจ.เบอร์บี้^๗ (Raymond J. Burby) กล่าวว่าผู้นำคือ บุคคลที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเอง สามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้ และนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้

ธรรมรส โชติคุณุธร^๘ ได้ให้ความหมายผู้นำว่า เป็นบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องขึ้นมาให้เป็นหัวหน้า มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและอาจชักพาดูได้ บังคับบัญชาหรือหมั่นไปในทางดีหรือชั่วได้

สำเร็จ สิงหะวาระ^๙ กล่าวว่าผู้นำคือ สัญลักษณ์ (symbol) แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นผู้รับฝากไว้ (depository) ซึ่งปณิธานและความหวังของประชาคม ผู้นำจึงเป็นเงา (image) หรือภาพสะท้อน (projection) ของประชาคม

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ ผู้นำก็คือบุคคลใดก็ตามที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่มหรือมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย และในการที่จะบันดาลให้จุดมุ่งหมายบรรลุผลสำเร็จเร็วขึ้นก็อยู่ที่ความสามารถในการควบคุมและระดมการสนับสนุนจากประชาชนอย่างแพร่หลายและทั่วถึง

^๖ T.N. Whitehead, Leadership in Free Society (Cambridge : Harvard University Press, 1963), p. 68.

^๗ Raymond J. Burby, Foundamental of Leadership (Readings, Massachusetts Addison : Wesley Publishing Co., 1972) p. 43.

^๘ ธรรมรส โชติคุณุธร, มนุษยสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, 2519) หน้า 131.

^๙ สำเร็จ สิงหะวาระ, ประมุขศิลป์ (พระนคร : โรงพิมพ์จักรวัฒนา, 2506) หน้า 48.

ค. ลักษณะของผู้นำ

ลักษณะของผู้นำจะเป็นอย่างไรนั้น เฟรด อี ฟีดเลอร์¹⁰ (Fred E. Fiedler) ได้สรุปว่าลักษณะผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ทักษะและแนวความคิดของบุคคล รวมทั้งความคาดหวังและการสนองตอบของผู้ตาม ตลอดจนขึ้นอยู่กับเวลาประสพการณ์ในการปฏิบัติงานของผู้นำ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาคำแหน่งที่อยู่ในอำนาจของผู้นำ (position power) โครงสร้างของงาน (task structure) กลุ่มคนในองค์การที่มีภาษาและวัฒนธรรมแบบเดียวกัน (homogenous) และความสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

เบอร์นาร์ด เอ็ม.บาสส์¹¹ (Bernard M. Bass) ได้พิจารณาความเป็นผู้นำ โดยแยกลักษณะของการเป็นผู้นำ 4 ลักษณะ คือ

๑. สถานภาพ (Status) คือลักษณะการเป็นผู้นำเหมือนกับความสำเร็จของตำแหน่งของคน ๆ นั้น

๒. การยกย่องนับถือ (Esteem) ถือว่าลักษณะความเป็นผู้นำ เป็นที่รวมของความสนใจ ผู้ได้รับการยกย่องนับถือ มักจะได้รับการเลือกให้เป็นผู้นำด้วย

๓. พฤติกรรม (Behavior) คือผู้ที่แสดงพฤติกรรมในการนำ เนื่องจากการที่มีตำแหน่งต่างกันพฤติกรรมในการนำก็ต่างกันออกไปด้วย

๔. อิทธิพล (Influence) การเป็นผู้นำก็คือการมีอิทธิพลเหนือคนอื่น และชักนำให้คนอื่นปฏิบัติตาม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

¹⁰ Fred E. Fiedler, A Theory of Leadership Effectiveness (New York : McGraw - Hill Book Co., 1967), p. 157 - 158.

¹¹ Bernard M. Bass, Leadership Psychology and Organization Behavior (New York : Harper and Row, 1950), p. 87 - 89.

ลักษณะของผู้นำ ได้มีผู้ศึกษาไว้มากมาย เป็นหลักกว้าง ๆ ส่วนใหญ่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือเน้นถึงคุณสมบัติอันเลิศของผู้นำ และผู้นำแต่ละคนก็จะมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การศึกษาลักษณะของผู้นำ ก็จะเป็นการช่วยชี้ให้เห็นพฤติกรรมของผู้นำ และการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ที่ผู้นำพึงมีต่อองค์กรได้เป็นอย่างดี ซึ่ง ชูบ กาญจนประภกร¹² ได้จำแนกลักษณะของผู้นำ โดยพิจารณาจากลักษณะวิธีการใช้อำนาจ เป็น ๓ แบบ กล่าวคือ

๑. ผู้นำแบบอัตตานิยม (Autocratic Leaders) เป็นผู้นำที่ถืออำนาจเป็นใหญ่ มีลักษณะถือตัว เชื้อมั่นในตนเองมาก บริหารงานและกำหนดนโยบายโดยใช้อารมณ์และอำนาจ วางท่าใหญ่โต ไม่ให้เกียรติคนอื่น ใช้อำนาจเป็นที่ตั้ง เน้นสมรรถภาพของการทำงานของตนเองและต้องการขยายอำนาจของตนออกไปในทุกวิถีทาง

๒. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez - Faire Leaders) เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการควบคุมการบริหารแต่น้อย บรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาต่างก็มีเสรีในการที่จะวินิจฉัยสั่งการ มาตรฐานการปฏิบัติงาน หรือระบบการจัดงานไม่คำนึงถึงหลักการหรือกฎเกณฑ์เท่าใด การกำหนดนโยบายไม่มีความแน่นอน ขาดความริเริ่มและไม่มีการประเมินผลงานเพื่อหาแนวทางแก้ไขแต่อย่างใด

๓. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leaders) ถือว่าเป็นแบบผู้นำที่ดีที่สุด และอำนวยการผลในการบริหารงานมากที่สุด เป็นการบริหารงานโดยยึดถือความคิดเห็นของกลุ่มเป็นสำคัญ จะดำเนินการในสิ่งใดก็มักจะกระทำไปในนามของกลุ่ม เพราะต้องการความร่วมมือร่วมใจ ร่วมใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายการบริหารเน้นหนักในรูปการสร้างความสำเร็จอันดีต่อกันก่อน ดังนั้น ในการปฏิบัติงานจะเป็นไปในลักษณะของการร่วมมือ ประสานงานกันอย่างจริงจัง

¹² ชูบ กาญจนประภกร, "แบบของผู้นำ" วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับพิเศษ 2507 (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2509) หน้า 74 - 77.

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาลักษณะผู้นำจากวิธีการทำงานโดยแบ่งออกเป็น ๔ แบบ¹³ คือ

๑. ผู้นำแบบเจ้าระเบียบ (Regulative Leaders) ผู้นำแบบนี้มักถือระเบียบแบบแผนเป็นสำคัญ ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง ผู้นำแบบนี้คล้ายผู้นำแบบอัตตนิยม การสั่งการมักใช้กฎหมายระเบียบเป็นเครื่องมือ โดยยกเหตุผลในระเบียบมาใช้ในการปฏิบัติงาน มากกว่าการยกตัวเองแบบผู้นำอัตตนิยม การติดต่อสื่อสารสั่งงานมักเป็นในรูปทิศทางเดียว (one - way communication)

๒. ผู้นำแบบบงการ (Directive Leaders) ผู้นำแบบนี้ชอบปฏิบัติงานแบบใช้อำนาจ ชำคหลักมนุษยสัมพันธ์ ทำงานแบบสั่งการเพื่อแสดงถึงอำนาจ ความสัมพันธ์ในการทำงานเป็นแบบ Informal

๓. ผู้นำแบบจูงใจ (Persuasive Leaders) การทำงานของผู้นำแบบนี้ นิยมให้ผู้ที่บังคับบัญชาร่วมพิจารณา เพื่อแสดงความคิดเห็น และเป็นการบรรเทาการต่อต้านไปด้วย การติดต่อสั่งงาน เป็นแบบสองทิศทาง (two - way communication)

¹³ สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (พระนคร : โรงพิมพ์เกษมสุวรรณ 2514), หน้า 362 - 364

๔. ผู้นำแบบร่วมใจ (Participative Leaders) การทำงานของผู้นำแบบนี้ นิยมการปรึกษาหารือ และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ยึดหลักการประนีประนอมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในฐานะผู้ร่วมงาน อาศัย ศิลปะการจูงใจเมื่อประสงค์ให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้ความร่วมมือร่วมใจในการ แสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติงาน

จากลักษณะของรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้น ก็ยังมีผู้จำแนกลักษณะการเกิดของผู้นำ ซึ่งมี ส่วนผลักดันต่อการแสดงบทบาทของผู้นำ ซึ่ง ออร์ดเวย์ ทีด (Ordway Tead)¹⁴ ได้แจ้งลักษณะ การเกิดของผู้นำไว้ดังนี้

๑. ผู้นำโดยการสร้างตนเอง (The Self - Contituted Leader) เป็นผู้นำ ซึ่งผลักดันตนเองขึ้นไปสู่ความเป็นผู้นำ โดยมีบุคคลลักษณะเข้มแข็งและความสำนึกในตนเองอย่างหนักแน่นกับมีกำลังใจแน่วแน่ที่จะกระทำสิ่งที่เขาเห็นว่าสำคัญให้บรรลุผลสำเร็จ ตามประวัติศาสตร์ มักมีผู้คิดว่า ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำมาโดยกำเนิด และการที่บุคคลพวกนี้เป็นพวกที่สร้างตนเองขึ้นมา จึงมีเจตนาในการแสดงอำนาจอย่างมากมายและไม่มีสิ้นสุด

๒. ผู้นำซึ่งเลือกโดยหมู่คณะ (The Group - Selected Leader) เป็นผู้นำที่ เกิดจากการเลือกบุคคลในหมู่คณะเดียวกัน แล้วเสริมสร้างสถานอิทธิพลของเขาในฐานะที่เป็นผู้นำ ขึ้น เพราะในสังคมการเมืองระบอบประชาธิปไตย การเลือกผู้นำเป็นวิธีการที่มีผลในด้านการจูงใจผู้ที่ถูกนำ เนื่องจากคนเหล่านั้นต่างเชื่อว่า เขาสามารถไว้วางใจการดำเนินนโยบายบริหาร ของผู้นำได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือความต้องการได้ตัวแทนที่จะควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ผู้นำชนิดนี้จึงอยู่ในสภาพอันมีช่องทางได้รับความสำเร็จมากที่สุด มีโอกาสดีที่สุดใน การได้มาและดำรงไว้ซึ่งการปฏิบัติตามของผู้ตาม ซึ่งตราบิตที่ผู้นำยังปฏิบัติภารกิจ ๗ อันสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์และผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างแข็งแรงแล้วก็เป็นที่แน่นอนได้ว่า ต้องได้รับเลือกเป็น ผู้นำอยู่เสมอเพราะอำนาจของผู้นำลักษณะนี้ จะเป็นการยอมรับด้วยเหตุผลเป็นพื้นฐานสำคัญ

¹⁴ Ordway Tead, The Art of Leadership, 7 th ed. (New York : McGraw Hill Book, 1936), p. 20 - 25

๓. ผู้นำที่ได้รับแต่งตั้งจากผู้มีอำนาจเหนือ (The Leader Appointed From Above) เป็นผู้นำซึ่งเข้ามาสู่ตำแหน่ง โดยการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการอำนาจการหรือกรรมการบริหารหรือโดยหัวหน้าระดับเหนือขึ้นไป ในกรณีเช่นนี้กลุ่มได้เป็นผู้เลือกผู้นำ แต่ผู้นำเป็นผู้รวบรวมบุคคลเข้าเป็นกลุ่มโดยผู้นำจะต้องแสดงให้คนเหล่านั้นเห็นว่า ในการรับใช้หมู่คณะนั้น เขาเหล่านั้นเกิดความปรารถนาในสิ่งที่เป็ความปรารถนาขององค์กร

ในการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำเมอเรย์ จี. รอสส์ และชาร์ล อี. เฮนดรี (Murray G. Ross and Charles E. Hendry) ¹⁵ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ได้ ๓ ประการ คือ

๑. ความเป็นผู้นำเป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในของผู้นำแต่ละคน (Leadership as trait within individual leader) สมัยก่อนจึงเชื่อกันว่า ความเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรมหรือสิ่งที่ติดมาแต่กำเนิด (Leader was born on made) สิ่งที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำนั้นเป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในตัวของแต่ละคน

๒. ลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับกลุ่ม (Leadership as a Function of the Group) ลักษณะความเป็นผู้นำ ขึ้นกับโครงสร้างของกลุ่มมากกว่าแต่ละบุคคล ความเป็นผู้นำในกลุ่มถูกกำหนด โดยผลรวมของทัศนคติความต้องการของกลุ่ม กลุ่มและผู้นำเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ถ้าไม่มีกลุ่มก็ไม่มีผู้นำ แต่ถ้ากลุ่มขาดผู้นำ กลุ่มนั้นก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้าได้ การเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องทำหน้าที่ทั้งในการนำและการบริหาร

๓. ลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (Leadership as a Function of Situation) สถานการณ์มีบทบาทต่อความเป็นผู้นำมาก สถานการณ์ที่กลุ่มกำลังเผชิญหน้า ก่อให้เกิดผู้นำ ความเป็นผู้นำจึงขึ้นกับสถานการณ์ วัฒนธรรม ชนบธรรมเนียมประเพณี ของกลุ่มหรือองค์การนั้น ๆ

¹⁵ Murray G. Ross and Charles E. Hendry, Reading in Social Psychology, 3rd ed, (New York : Henry Holt, 1958), p. 100 - 107.

ง. ภาวะความเป็นผู้นำ

อย่างไรก็ดี ความสำเร็จของผู้นำจะขึ้นอยู่กับภาวะความเป็นผู้นำ ซึ่งออร์ดเรย์ ทีด¹⁶ (Tead) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำคือ การใช้อิทธิพลจูงใจให้ผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายหรือตามความมุ่งหมาย และโซโลมอน เบน (Solomon Ben)¹⁷ ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า เป็นคุณสมบัติของการที่บุคคลใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น และสามารถให้บุคคลอื่นรับฟังและเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ยอมทำตามคำแนะนำของเขา ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มดำเนินการตามวัตถุประสงค์

ลา ปีแอร์ และ ฟาร์มสเวิร์ธ (La Pierre and Farmsworth) กล่าวว่าภาวะผู้นำได้แก่พฤติกรรมซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมคนอื่นยอมคล้อยตาม แทนที่จะยอมคล้อยตามคนอื่น ผู้นำจึงเป็นตัวหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์การหรือหน่วยงาน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและต่อผลงานส่วนรวม รวมทั้งต่อวิธีการปฏิบัติงานและผลงาน ดังนั้น สำหรับภาวะผู้นำในที่นี้จึงหมายถึงคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงออกมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มในระหว่างทำงาน หรือผู้ร่วมงานในสถานการณ์เดียวกันในอันที่จะทำให้งิจกรรมของกลุ่มดำเนินการไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ หรือกล่าวโดยสรุปว่าภาวะผู้นำเป็นลักษณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้นำในการที่จะทำให้อุบัติการณ์คล้อยตามไปในทิศทางและวิธีการซึ่งผู้นำกำหนดขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้วางไว้

¹⁶ Tead. The Art of Leadership, p. 36.

¹⁷ Solomon Ben, Leadership of Youth, (New York : Youth Service, 1950)

จ. บทบาทความเป็นผู้นำและความสำเร็จของความเป็นผู้นำ

ฮิวโก อี. ริดคิง¹⁸ (Hugo E. Reading) ได้ให้ความหมายของบทบาททางการเมืองว่าเป็นพฤติกรรมที่ประชาชน หรือสมาชิกของชุมชนคาดหวังว่าเป็นสิ่งที่ควรจะมีการแสดงออกของบุคคลผู้ซึ่งอยู่ในตำแหน่งทางสังคมทางการเมือง เช่น สมาชิกสภานิติบัญญัติ ผู้นำพรรคการเมือง ผู้ออกเสียงเลือกตั้งนักปฏิวัติซึ่งพฤติกรรมเหล่านั้น เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหรือการตกลงให้มีการกระทำกรณนั้น ๆ ตามอำนาจหน้าที่ ทั้งที่ระบุไว้ชัดเจนหรือไม่ชัดเจนเป็นทางการหรือไม่ เป็นทางการในการปฏิบัติงานเพื่อสังคมการเมือง

นอกจากนี้ โรเบิร์ต เอ. ดาห์ล¹⁹ (Robert A. Dahl) ได้กล่าวถึงบทบาททางการเมืองว่าอาจจะเป็นการแสดงออกของตัวบุคคลผู้เป็นสมาชิกของระบบการเมืองหรือการปฏิบัติที่กระทำสืบทอดกันมาของผู้มีหน้าที่ผูกพันกับตำแหน่งในระบบการเมือง โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่รัฐบาลเป็นฝ่ายปฏิบัติการบังคับให้เป็นตามกฎหมาย เพื่อแสดงออกถึงการใช้อำนาจปกครอง

¹⁸ Hugo E. Reading and Paul Routledge, A Dictionary of the Social Science (London : Henley & Boston, 1977), p. 158.

¹⁹ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (Eaglewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall Inc, 1963), p. 11.

มองเต พาล์มเมอร์ วิลเลียม ทอมป์สัน²⁰ (Monte Palmer and William Thompson) ได้สรุปว่า ผู้นำจะประสบผลสำเร็จในการดำรงความเป็นผู้นำของตนไว้อย่างมั่นคงหรือไม่ขึ้นอยู่กับเป็นอย่างไรกับการดำรงความสัมพันธ์กับประชาชน ให้ประชาชนเกิดความยินยอมพร้อมใจยอมรับและเลือกให้เขาอยู่ในตำแหน่ง ซึ่งจะนำไปสู่การมีสิทธิพิเศษเหนือคนส่วนใหญ่ ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวของผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งจะยืนยงแค่ไหน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาสัญญาและความสามารถในการรักษาความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างตนกับมวลชน
๒. ความสามารถในการระดมมวลชน คือ การแสวงหาความสนับสนุนจากมวลชน
๓. ความสามารถของมวลชนในการควบคุมการทำงานของผู้นำ กล่าวคือ การดำรงตำแหน่งของผู้นำขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของมวลชน

²⁰ Monte Palmer and William Thompson, The Comparative Analysis of Politicals, (Ithaca Illinois : F.E.Peacock Publishing 1978), p. 192.

ดังนั้น ผู้นำจะต้องดำเนินบทบาทตามหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างได้ผล ซึ่งได้มีผู้สรุปผลจากการศึกษาวิจัยว่า²¹ การที่ผู้นำจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกคนในหมู่คณะนั้น มิใช่เป็นของง่ายเพราะไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับความยุ่งยากจากบุคคลภายในกลุ่มเท่านั้น แต่ยังคงเผชิญกับบุคคลภายนอกด้วย นอกจากนี้แล้วความเป็นผู้นำยังจะต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาการกระทำของมนุษย์ และปฏิกิริยาของผู้ตามด้วย ผู้นำจึงต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการประสานความร่วมมือในการทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย อันเป็นงานขั้นพื้นฐานให้สำเร็จ ซึ่งบทบาทของผู้นำจะต้องประกอบด้วย

๑. การระดมความร่วมมือ (Intregation)
๒. การประสานประชาสัมพันธ์ (Communication)
๓. การเน้นหนักในเรื่องของผลผลิต (Production emphasis)
๔. การเป็นตัวแทนของชุมชน (Representation)
๕. การแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำกลุ่ม (Fraternization)
๖. ความสามารถในการจัดองค์การ (Organization)
๗. การติดตามประเมินผลและการให้รางวัล (Evaluation)
๘. ความริเริ่ม (Initiation)
๙. ความสามารถในการเข้ากับผู้อื่น (Domination)

กล่าวได้ว่า บทบาทของผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มและจูงใจคนไปยังเป้าหมายประการใดประการหนึ่ง อันเป็นเรื่องของการปฏิบัติการ เพื่อก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงาน และเสริมสร้างความก้าวหน้าขององค์กรหรือหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้นำยังมีหน้าที่ในการบริหารคนวัสดุ และภาวะสิ่งแวดล้อมทางการบริหาร เพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายและให้มีประสิทธิภาพตามนโยบายที่กำหนดไว้ ซึ่งได้มีศึกษาแยกเป็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้นำไว้ ๒ ลักษณะ คือ

²¹ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, "การรายงานการศึกษา : ลักษณะความเป็นผู้นำของนักธุรกิจในประเทศ," รายงานประชากรศึกษาการบริหารทั่วไป ปีการศึกษา 2510 - 2511, หน้า 15.

๑. หน้าที่หลัก (Primary Function) ²²

ก) ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร (Executive) และเป็นผู้ประสานงานกลุ่มโดยมอบหมายงานให้คนรับผิดชอบนำไปปฏิบัติ อาจจะเป็นผู้ตัดสินใจนโยบายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยตรงหรือไม่ก็ได้ แต่ก็มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในด้านการบริหารงาน

ข) ผู้นำทำหน้าที่วางแผน (Planner) ผู้นำต้องมีหน้าที่ประเมินสถานการณ์ในภายหน้าว่าจะมีปัญหอะไร และจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร แล้วทำการวางแผนการเตรียมไว้ล่วงหน้า อาจจะเป็นแผนการระยะยาวหรือระยะสั้นก็ได้ อาจจะเป็นวางแผนเพียงคนเดียว หรือมีคนร่วมวางแผนด้วยก็ได้

ค) ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้วางนโยบาย (Policy Maker) การวางนโยบายอาจจะมีผู้ร่วมให้ความเห็น โดยสมาชิกในกลุ่มร่วมกันวางนโยบาย หรืออาจจะโดยผู้วางนโยบายแต่ผู้เดียว ซึ่งในกรณีหลังนี้จะเกิดขึ้นกับกรณีผู้นำซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้นำเป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อภายนอกในนามของกลุ่มและทำหน้าที่ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่มขจัดความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่ม รวมทั้งการลงโทษและการให้รางวัล สิทธิดังกล่าวนี้จึงทำให้สามารถควบคุมกลุ่มและกำหนดนโยบายได้

๒. หน้าที่รอง (Secondary Function)

ก) ทำหน้าที่เป็นบุคคลตัวอย่าง (Exampler)

ข) ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม (Symbol of the Group) ผู้นำประเภทนี้มักจะเป็นบุคคลที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลานาน

ค) ทำหน้าที่เป็นตัวแทนรับผิดชอบในเวลาที่สมาชิกในกลุ่มเกิดปัญหา หรือสมาชิกต้องการให้ช่วยตัดสินใจ

ง) ผู้นำทำหน้าที่เป็นบุคคลในอุดมคติเหล่าสมาชิก (Idealist) เป็นที่เคารพยกย่องในด้านคุณค่าต่าง ๆ และทุกคนก็ให้ความเชื่อฟังในตัวผู้นำ

จ) ผู้นำมีบทบาทที่บุคคลอื่นต้องการจะเอาเยี่ยงอย่าง

ฉ) ผู้นำทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและรับฟัง พร้อมทั้งช่วยจัดปัญหา คล้ายกับที่รองรับอารมณ์ความทุกข์ความโศกเศร้าของผู้อื่น ทั้งนี้ เพื่อความคงอยู่ต่อไปของกลุ่มนั่นเอง

²² Krech D. Crutchfield and E.L. Ballachy, Individual in Society

(Bombay : Tata McGraw - Hill, 1948), p.420 - 453.

ฉ. อำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด²³

ตำแหน่ง "ผู้ว่าราชการจังหวัด" หรือที่ประชาชนมักนิยมเรียกกันว่า "เจ้าเมือง" หรือ "พ่อเมือง" อันที่นี้อาจเรียกว่า "แม่เมือง" ก็ได้ นั้นหากวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งดั่งแก่แล้ว ถือกำเนิดขึ้นจากหน้าที่หลักในการรักษาความสงบเรียบร้อย การรักษากฎหมาย และให้มีการปฏิบัติ ตามกฎหมายของรัฐควบคู่ไปกับการประสานงานส่วนราชการต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันทั้งที่ และเป็นผู้ เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ โดยนัยนี้แล้วย่อมแสดงให้เห็นว่า "ผู้ว่าราชการจังหวัด" จึงเป็นจุดกระทบความมั่นคงของ "รัฐ" โดยส่วนรวม โดยผู้ว่าราชการจังหวัด มี ๒ สถานภาพ คือ เป็นตัวแทนของรัฐ และเป็นผู้บริหารสูงสุดในระดับจังหวัดในนามของประชาชนที่อยู่ในจังหวัดนั้น ๆ จากสถานภาพดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลผู้มาทำหน้าที่เป็น "เจ้าเมือง" ย่อมเป็นทั้ง "นักปกครอง" และ "นักบริหาร" ควบคู่กันไป

๑. "นักปกครอง" คือ ต้องสามารถสร้างความร่วมมือให้แก่ประชาชน ค้ำครองให้ ความปลอดภัยจากภัยอันตรายหรือทุกข์ที่จะเกิดขึ้นต่าง ๆ รวมถึงการครองใจประชาชนด้วย

๒. "นักบริหาร" คือ เป็นผู้มีความสามารถในการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ผืนนิก กำลังของส่วนราชการภาคเอกชน และประชาชน แล้วใช้กระบวนการ ตลอดจนเทคนิคการบริหาร มาจัดการแก้ไขปัญหาพัฒนา สร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่น เพื่อเกิดประโยชน์สุขต่อส่วนรวมเป็นไป ตามวัตถุประสงค์ของประชาชน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมมีข้อสังเกตที่น่าพิจารณาอีกคือ หาก "ผู้ว่าราชการจังหวัด" พยายามทำ ตนเป็น "นักบริหาร" มากเพียงใดโอกาสที่จะผลักดันให้เกิด " การประสานงานและการมีส่วนร่วม จากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งประชาชน" จะมีแนวโน้มสูงตามไปด้วย ย่อมเป็นจุดหนึ่งของการพัฒนา ประชาธิปไตยให้เป็นจริงในทางปฏิบัติด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้มอบหมายหน้าที่ความรับ ผิดชอบและอำนาจให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดมากมาย กล่าวคือ

²³ ชาญชัย เจนครองธรรม, คู่มือข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บพิธการพิมพ์, 2536) หน้า 305 - 315.

๑. อำนาจหน้าที่ตามหลักบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๔ ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา ๕๗ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหน้าที่ ดังนี้

- ก) บริหารราชการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ
- ข) บริหารราชการตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมายหรือตามที่นายกรัฐมนตรีสั่งการในฐานะหัวหน้ารัฐบาล
- ค) บริหารราชการตามคำแนะนำและคำสั่งชี้แจงของผู้ตรวจราชการในเมื่อไม่ขัดต่อกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของกระทรวง ทบวง กรม มติของคณะรัฐมนตรีหรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี
- ง) กำกับดูแลการปฏิบัติราชการอันมิใช่ราชการส่วนภูมิภาคของข้าราชการ ซึ่งประจำอยู่ในจังหวัดนั้น ยกเว้นข้าราชการทหาร ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการฝ่ายอัยการ ข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย ข้าราชการในสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และข้าราชการครู ให้ปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของ กระทรวง ทบวง กรม หรือมติของคณะรัฐมนตรี หรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี หรือยับยั้งการกระทำใด ๆ ของข้าราชการในจังหวัดที่ขัดต่อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของ กระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้อง
- จ) ประสานงานและร่วมมือกับข้าราชการทหาร ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการฝ่ายอัยการ ข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย ข้าราชการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และข้าราชการครู ผู้ตรวจราชการ และหัวหน้าส่วนราชการในระดับเขตหรือภาค ในการพัฒนาจังหวัดหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ
- ฉ) เสนอบประมาณต่อกระทรวงที่เกี่ยวข้องตามโครงการหรือแผนพัฒนาจังหวัด และรายงานให้กระทรวงมหาดไทยทราบ
- ช) ควบคุมดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในจังหวัดตามกฎหมาย
- ต) กำกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานองค์การของรัฐบาล หรือรัฐวิสาหกิจต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัดองค์การของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ
- ด) บรรจุ แต่งตั้ง ให้อำนาจ และลงโทษข้าราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัด ตามกฎหมายและตามที่ปลัดกระทรวง ทบวง หรืออธิบดีมอบหมาย

๒. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ๆ โดยส่วนใหญ่แล้วกฎหมายใดเกี่ยวกับความผาสุกของประชาชน ประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ มักจะกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติรับผิดชอบด้วย เช่น

ก) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานสอบสวน

ข) พระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่

ค) พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้อำนวยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนจังหวัด เป็นต้น

๓. งานเกี่ยวกับนโยบาย โดยคนเป็น "เจ้าเมือง" จะต้องรับนโยบายและแผนจากคณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม ไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับท้องที่และประชาชน ขณะเดียวกันตนเองก็ต้องริเริ่มกำหนดแนวทาง แผนดำเนินงาน และเป้าหมายโดยส่วนรวมของจังหวัด เพื่อปรับปรุงแก้ไขในการบริหารงาน ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนจากคณะรัฐมนตรีและราชการบริหารส่วนกลาง ให้เจริญก้าวหน้า เกิดความผาสุกแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องด้วย

๔. งานเกี่ยวกับความมั่นคงและการรักษาความสงบเรียบร้อย ทั้งในด้านการป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย การป้องกันการแทรกซึมบ่อนทำลายจากผู้ก่อการร้ายกลุ่มต่าง ๆ ฯลฯ

๕. งานการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ การยกระดับคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพของราษฎร เป็นต้น

ซ. บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด

จากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดอยู่ในฐานะที่จะต้องเป็นศูนย์กลางในการบริหารราชการในพื้นที่จังหวัด ซึ่งในสถานการณ์นี้ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารราชการรวม ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. เป็นตัวแทนของรัฐบาลในพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยนำนโยบายของรัฐบาลและกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มาปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จสู่ประชาชน และพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เป็นที่ยอมรับของรัฐบาล และกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ

๒. เป็นผู้บริหารราชการ ที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาสร้างความเจริญก้าวหน้า การอยู่ดีกินดีให้เกิดแก่ประชาชน และพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนและส่วนราชการต่าง ๆ

๓. เป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ที่ต้องดูแลทุกข์สุข และจัดปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน สร้างความเป็นธรรมให้เป็นที่พึงหลักของประชาชน

แต่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง และความมั่นคงอย่างรวดเร็วที่เป็นอยู่ในปัจจุบันย่อมเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานที่ฐานะ "ผู้ว่าราชการจังหวัด" เป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันปัญหาพื้นฐานที่ยังคงดำรงอยู่กับสังคมไทยในเขตเมืองและเขตชนบท และยิ่งทวีความรุนแรงตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น คือ ปัญหาความมั่นคง ปัญหาความยากจนปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ

๑. ปัญหาความมั่นคง

ก) ภัยจากการคุกคามนอกประเทศและจากสถานการณ์โลก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาวะเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทย

ข) ภัยภายในประเทศ อันเกิดจากมนุษย์เป็นผู้กระทำ เช่น การก่อการร้าย ปัญหาอาชญากรรม กลุ่มผู้ก่อการร้ายรวมถึงความไม่มั่นคงในอาชีพและภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

ค) ภัยที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น พายุ น้ำท่วม ภูเขาถล่ม เป็นต้น

ง) ภัยจากอุบัติเหตุ เช่น ดินพัง แก๊สระเบิด อุบัติเหตุทางการจราจร ฯลฯ

๒. ปัญหาความยากจน

ผู้อยู่ห่างไกล

- ก) ความไม่เป็นธรรมในสังคม ขาดการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มอาชีพประชาชน
- ข) ช่องว่างคนรวยกับคนจนที่ขยายวงกว้างออกไป
- ค) กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมยังไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร
- ง) ผลผลิตขาดคุณภาพ ขาดการได้รับการประกันราคาหรือราคาตกต่ำกว่าต้นทุน
- จ) ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพ
- ฉ) ความไม่แน่ใจถึงทิศทางการพัฒนาประเทศระหว่างความเป็นนิกรกับสังคม

เกษตรกรรม

ฯลฯ

๓. ปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ก) การขยายตัวของชุมชนเมือง และภาคอุตสาหกรรมก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
- ข) การบุกรุกทำลายป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติยังเป็นปัญหาของประเทศด้วย
- ค) ปัญหาราษฎรไร้ที่อยู่อาศัยที่ทำกิน บุกรุกป่าสงวน
- ง) จิตสำนึกต่อปัญหาสภาพแวดล้อมยังมีน้อยในหมู่ประชาชน

ฯลฯ

๔. ปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ

- ก) ขาดการกระจายอำนาจและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไข

ปัญหาตนเอง

- ข) ประชาชนยังขาดวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย ยังเชื่อถือในเรื่อง "อำนาจ"

มากกว่า "ฟังความคิดเห็น"

- ค) การซื้อสิทธิซื้อเสียงในการเลือกตั้งแต่ละระดับยังสูง
- ง) ข้าราชการทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับต่ำ

ฯลฯ

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นภาระหน้าที่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องเผชิญและเข้าดำเนินการปฏิบัติราชการของผู้ว่าราชการจังหวัด จำเป็นต้องสร้างความยอมรับและศรัทธาจากข้าราชการรัฐวิสาหกิจ เอกชนและประชาชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมมือกันปฏิบัติงานให้ได้ทั้งโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหรือโดยอาศัยความรู้ความสามารถ สร้างศรัทธาความเชื่อถือในเชิงการบริหารงาน

๓. การบริหารราชการของผู้ว่าราชการจังหวัด

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องปรับตัวปรับใจ ปรับวิถีคิด วิถีทำงาน ให้ทันสมัยและทันสมัย ซึ่งแนวทางหลักที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ได้แก่

๑. เสริมสร้างภาวะผู้นำ ได้แก่ การสร้างคุณธรรม จิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ทัศนคติและความสามารถในการบริหาร ความประพฤติที่เหมาะสมต่องาน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีอันจะทำให้เกิดการยอมรับจากส่วนราชการและประชาชน

๒. ปรับระบบบริหาร โดยมุ่งสู่การพัฒนากำลังประชาชน สร้างความร่วมมือร่วมใจในการทำงานระดมผู้คน ทรัพยากร เพื่อให้เกิดระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

๓. การเป็น "ผู้จัดการ" ในด้านเศรษฐกิจ เพื่อรวบรวมกลุ่มพ่อค้า ประชาชนให้เกิดเป็น "กลุ่มพลังทางเศรษฐกิจ" หรือเรียกว่า "กลุ่มพลังประชาชนทางเศรษฐกิจ" ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนากำลังในการประกอบอาชีพขึ้น โดยถือหลักว่า "ทุกคนที่รวมกลุ่มยอมเป็นผู้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน" นั้นยอมเป็นการดึงเอาภาคเอกชน พ่อค้า คหบดีที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจให้มามีบทบาทต่อการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพของประชาชนผู้ด้อยโอกาส ขณะเดียวกัน ต้องมีการพิทักษ์ผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมดำเนินการด้วย ในขณะที่ "ผู้ว่าราชการจังหวัด" เป็นแกนกลางการประสานและพัฒนากำลังดังกล่าว

๔. ผู้ว่าราชการจังหวัด ต้องเป็นแกนนำให้เกิดการดำเนินชีวิต การทำงานที่เป็นประชาธิปไตยด้วยจิตวิญญาณ์อย่างจริงจัง การนำหลัก "บริหารสมัยใหม่" มาใช้ในการดำเนินการงานต้องมีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเปิดโอกาสให้ส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาชน นักการเมืองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดแนวทางการพัฒนาจังหวัด เป็นส่วนกระตุ้นอย่างยิ่งต่อการสร้าง "จิตสำนึก" ให้เป็น "ประชาธิปไตย" ที่แท้จริง

จากบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว อนันต์ อนันตกุล²⁴ ได้เคยกล่าวสรุปไว้ว่า "ถ้าพิจารณาเป็นส่วนรวมแล้ว กระทรวงมหาดไทยทำงานเพื่อความพอใจของประชาชน สนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย"

"ผู้ว่าราชการจังหวัดในนามของกระทรวงมหาดไทย จะต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการให้ประชาชนเห็นว่าการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น สามารถอำนวยความสะดวกแก่พี่น้องประชาชนได้"

ก. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากแนวความคิดดังกล่าว ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องแสดงบทบาทอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว จนประชาชนเกิดความพอใจ ยอมรับในบทบาทและการนำดังกล่าว จากแนวคิดนี้จึงเป็นที่มาของ กรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้

สำหรับการตรวจเอกสาร การวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยได้ใช้กรอบแนวความคิดเช่นนี้ในการทำการวิจัยมาแล้ว และเห็นควรจะได้นำมาพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมกล่าว คือ

จากการวิจัย "การยอมรับในบทบาทของผู้นำสตรีในระดับท้องถิ่น" ของ ประทีป จงสิทธิ์ธรรม²⁵ ได้พิจารณาในหัวข้อต่อไปนี้

๑. การแสดงบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามหน้าที่ในกฎหมาย

ก) บทบาทที่เน้นการปฏิบัติงานเพื่อประชาชน

๑) การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

๒) เป็นผู้เสนอปัญหาและความต้องการของประชาชนให้ฝ่ายปกครองทราบ

ข) บทบาทที่เน้นการปฏิบัติงานเพื่อความสงบสุขของประชาชน

๑) การป้องกันอุบัติเหตุและภัยธรรมชาติ

๒) การป้องกันปราบปรามโจรผู้ร้าย

๓) การสร้างความรักสามัคคี

²⁴ อนันต์ อนันตกุล, "แนวทางการบริหารราชการระดับจังหวัดแนวใหม่", วารสารเทศาภิบาล (มีนาคม 2535) หน้า 3

²⁵ ประทีป จงสิทธิ์ธรรม, ผู้นำสตรีในปกครองระดับท้องถิ่นไทย หน้า 43 - 46

ค) บทบาทที่มุ่งเน้นการเสนอนโยบายของหน่วยราชการ

๑) การดูแลทะเบียนราษฎรให้เรียบร้อย

๒) การให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการในเรื่องต่าง ๆ

๒. ความสำเร็จในการปฏิบัติงานของสตรีผู้นำท้องถิ่นดูจากภาพรวมของตัวแปรต่าง ๆ ต่อไปนี้

ก) ความกล้าในการตัดสินใจ

ข) ความสามารถในการทำงาน

สมิหรา จิตตลดากร²⁶ ได้สรุปเอาไว้ว่า "การศึกษายอมรับของประชาชนต่อผู้นำสตรีนั้น จะสามารถศึกษาได้จาก มิติของการยอมรับใน ๔ เรื่องด้วยกัน

๑. คุณธรรมของนักปกครอง หรือธรรมะในการปกครอง

๒. การปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่

๓. ความสามารถในการบริหารงาน

๔. ลักษณะส่วนตัวของผู้ปกครอง"

มิติของการยอมรับสตรีผู้นำ การศึกษายอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้นำสตรี ศึกษาจากการยอมรับในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. คุณธรรมของนักปกครองหรือธรรมะของการปกครอง โดยเลือกตัวแปรบางตัวจากหลักธรรมในทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคุณธรรมในการปกครองที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ปกครองจะต้องยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติหลักธรรมข้อนี้ เช่น บางส่วนจากทศพิธราชธรรม เป็นต้น ตัวแปรของธรรมะ ได้แก่

ก) การสำรวมในคำพูด หมายถึง การระมัดระวังและมีสติขณะใช้ถ้อยคำ

ข) ความสุภาพอ่อนโยน

ค) การมีจริยธรรม หมายถึง การประพฤติในขอบเขตของคุณธรรมและศีลธรรม

²⁶ สมิหรา จิตตลดากร "ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย" (วิทยานิพนธ์ ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2528

- ง) การเรียไร หมายถึง รวมทั้งงานการกุศลจนถึงงานที่ไม่ใช่การกุศล
- จ) ความอดทน หมายถึง เฉพาะความอดทนในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ
- ฉ) ความยุติธรรม หมายถึง ไม่มีอคติในการจัดสรรผลประโยชน์
- ช) ความเสียสละ เป็นการช่วยเหลือปัญหาต่าง ๆ

๒. การปฏิบัติภารกิจและหน้าที่ในตำแหน่งที่รับผิดชอบ โดยเลือกตั้งตัวแปรที่สำคัญ

จากภารกิจตามกฎหมาย มี ๗ ตัวแปร คือ

- ก) วัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง การเป็นผู้นำในการดำรงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นที่อยู่
- ข) การส่งเสริมอาชีพ หมายถึง การสนับสนุนและพัฒนาอาชีพ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี
- ค) งานพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง การสนับสนุนในการซ่อมสร้างสาธารณสมบัติและการพัฒนาความคิดของชาวบ้านในโครงการต่าง ๆ

ง) การปราบปราม หมายถึง การปราบปรามอาชญากรรมและการติดตามจับกุมคนร้าย

- จ) การสืบสวนข้อเท็จจริง หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลในการสืบเสาะหาข้อเท็จจริงและข้อสรุปของเรื่องราวและคติความต่าง ๆ
- ฉ) การบำบัดทุกข์บำรุงสุข หมายถึง การขจัดเหตุร้ายต่าง ๆ เพื่อความสงบเรียบร้อย
- ช) การบำรุงสาธารณประโยชน์ หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลทรัพย์สินส่วนร่วม

๓. ความสามารถในการจัดการหรือการบริหารงาน

ก) การประสานงาน หมายถึง การติดต่อประสานงานในส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะกับหน่วยราชการ

ข) การพบปะประชาชน หมายถึง การติดต่อพูดคุยทั้งในเชิงรายงานและดูแลสะท้อนกลับจากประชาชนต่อภารกิจที่สตรีผู้นำได้ปฏิบัติไปแล้ว

ค) การจัดทำแผนงาน หมายถึง ความสามารถในการจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อเสนอต่อหน่วยเหนือ

ง) ความเด็ดขาด หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ กันต่อ เหตุการณ์และปฏิบัติได้ตามการตัดสินใจนั้น

จ) ความใจกว้าง หมายถึง การเป็นผู้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ฉ) การควบคุมงาน หมายถึง การติดตามงานตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้งานนั้น บรรลุไปสู่เป้าหมาย

ช) ความกระตือรือร้น หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ

๔. ลักษณะส่วนตัวของสตรีผู้นำที่ใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการกิจต่าง ๆ คือ

ก) ความรอบรู้ หมายถึง การเป็นผู้รู้ของสตรีผู้นำในสายตาของประชาชนต่อการ แก้ปัญหาใด ๆ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการเป็นผู้มีประสบการณ์มาก

ข) ความสามารถ หมายถึง ไหวพริบของสตรีผู้นำในการปรับใช้หลักการปกครอง

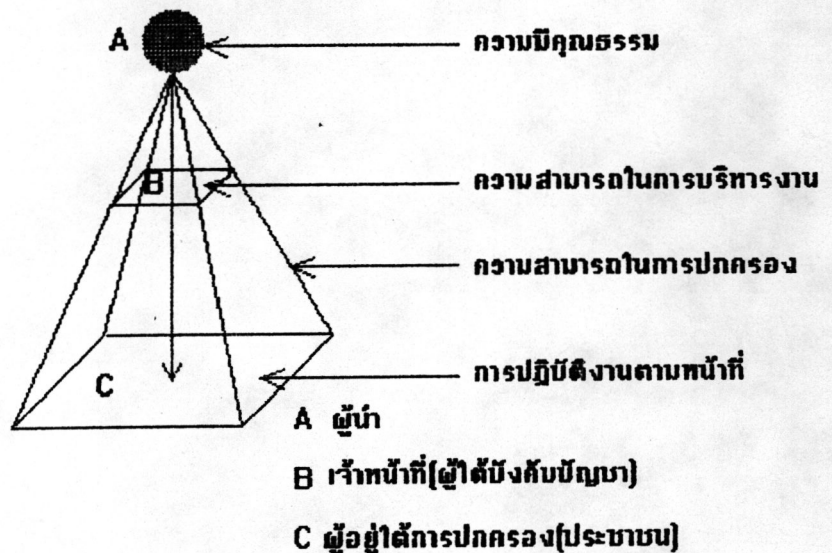
ค) การรวมกลุ่ม เป็นความสามารถและวิธีการ ที่สตรีผู้นำใช้เพื่อการชุมนุมกลุ่ม สับสนุนต่าง ๆ หรือเพื่อการรายงานผล แจ้งข่าวสารตลอดจนการขอความร่วมมือ จากประชาชน ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

ง) ความขยันแรง หมายถึง การสร้างอิทธิพลและบารมี เพื่อให้ประชาชนเกรง กลัวและเกรงใจต่อตำแหน่ง

จะเห็นว่าจากการวิจัยของบุคคลทั้งสองมีกรอบแนวความคิดในการวิจัยที่คล้ายคลึง แต่ ของสมิหรา จิตตลดากร มีความละเอียดมากกว่าและจัดเป็นหมวดหมู่อย่างมีระเบียบ จากมิติทั้งสิ้น ด้านตามที่ได้กล่าวมาแล้ว หากได้พิจารณาโดยนำทฤษฎีโครงสร้างของอำนาจแบบชนชั้นนิยมมา ประยุกต์ใช้ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจ และความมั่นใจที่จะใช้แนวทางนี้เป็นกรอบในการวิจัยต่อไป กล่าวคือ

ตัวแบบโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนิยม

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการยอมรับในตัวผู้นำ

แนวคิดพื้นฐานของโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนิยมมีว่า ในแต่ละสังคมจะประกอบไปด้วย "ชนชั้นนำ" (elites) และ "ปวงชน" (masses) ชนชั้นนำซึ่งมีอำนาจในสังคมนั้นมีอยู่เป็นจำนวนน้อย ส่วนปวงชนนั้นมีเป็นจำนวนมาก แต่ไร้อำนาจและปวงชนทุก ๆ คน ในสังคมนั้นจะถูกปกครองด้วยชนชั้นนำซึ่งสามารถแสดงด้วยรูป "ปิรามิด" เพื่อถ่ายทอดความเข้าใจ

ในรูปนี้เนื่องจากการศึกษาถึงตัว "ผู้นำ" (A) ซึ่งถือว่ามีอำนาจสูงสุดในสังคมนั้น เราจึงวางไว้บนยอดสุดของรูปปิรามิด ซึ่งถ้าหากสมมุติว่าความประพฤตินั้นตัวของผู้นำ เปรียบได้กับก้อนน้ำหนักรวมก็จะมีแรงกดลงมายังรูปปิรามิดนี้ด้วย ส่วนการปกครองนั้นเปรียบได้กับด้านทั้งสี่ด้านของรูปปิรามิด ที่ครอบคลุมลงมายัง "เจ้าหน้าที่" (B) และ "ประชาชน" (C) ซึ่งแสดงด้วยพื้นที่สี่เหลี่ยม ๒ รูป ที่อยู่ใต้ปิรามิดนั้น ในการปกครองนั้นจำเป็นต้องมีหน้าที่ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง แต่เนื่องจากผู้ปกครองมีเพียงคนเดียวไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของผู้ถูกปกครองได้ จำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ผ่านเจ้าหน้าที่จึงแทนหน้าที่ ด้วยเส้นความสูงของปิรามิด ส่วนสุดท้ายคือ "อำนาจ" ที่เป็นนามธรรมนั้นสามารถแทนได้ด้วย "ปริมาตร" คือที่วางภายในรูปปิรามิดนั่นเอง ถึงแม้ว่าจะมีน้ำหนักกดลงมายังรูปของปิรามิด แต่ปิรามิดก็ยังคงรักษารูปอยู่ได้ ตามใดก็ตามที่ความแข็งแกร่งของด้านทั้งสี่กับเสาแห่งความสูงของรูปปิรามิดยังคงดำรงอยู่และมีน้ำหนักกดไม่มากจนเกินไปนัก

จากมิติต่าง ๆ ของตัวแบบโครงสร้างอำนาจตามที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น จะมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีของภาวะผู้นำ กล่าวคือหากผู้นำสามารถสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นได้ ด้วยการประพฤติตนที่มีคุณธรรมมีความสามารถในการปกครอง มีความรอบรู้ในหน้าที่และมีความสามารถบริหารงาน ชี้นำให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ประชาชนก็จะยังคงยินดีแบกรับความกดดันอันนั้นของผู้ที่อยู่ด้วยความเต็มใจ อำนาจก็จะยังคงดำรงอยู่ เปรียบเสมือนรูปปิรามิดที่สามารถรักษารูปทรงอยู่ได้ ก็ยังคงคงมีปริมาตรหรืออำนาจอยู่ภายใน แต่หากไม่สามารถสร้างการยอมรับขึ้นได้ อำนาจก็จะศูนย์สลายไป เปรียบเสมือนรูปปิรามิดที่พังทลายลงมา ปริมาตรภายในหรืออำนาจก็จะศูนย์สลายไปด้วย

จากการที่เราได้ศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีในเรื่องต่าง ๆ จนสามารถที่จะสร้างกรอบแนวความคิด ในการที่จะนำไปสร้างแบบสอบถามและหัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อทดสอบการยอมรับของประชาชนต่อบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด แต่เนื่องจากการทดสอบครั้งนี้ท่านผู้ว่า ฯ เป็นสตรีคนแรกของประเทศไทย ที่จะเข้ามาแสดงในบทบาทหน้าที่นี้ ปัจจัยที่จะนำมาพิจารณาพร้อมด้วย คือ ปัจจัยในเรื่องเพศ อันได้แก่ ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิสตรี อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ เรื่องของกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาถึงทฤษฎีของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองด้วย ทั้งนี้ เพราะความคิดและทัศนคติในเรื่องเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อกรอบแบบสอบถามและการให้สัมภาษณ์ ที่จะทำให้ผลการวิจัยคลาดเคลื่อนได้

สมิทธา จิตตลดากร ได้กล่าวว่า ทัศนคติและความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป มีรากฐานมาจากภูมิหลังของคนเหล่านั้น ดังนั้นในการศึกษาผู้นำสตรี ภูมิหลังของผู้ประเมินไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เพศ, วัย, อาชีพ, ศาสนา, การศึกษา ส่งผลต่อทัศนคติของความคิดเห็นของผู้ประเมินได้

แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) แทนประชากรทั้งหมด ของชาวจังหวัดนครนายก จึงครอบคลุมเกือบทุกกลุ่มอาชีพ เช่นกลุ่มข้าราชการ กลุ่มพ่อค้า กลุ่มผู้มีอาชีพเกษตรกรรม ฯ ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนน้อยแต่แนวความคิด อิทธิพล ของผู้นำกลุ่มเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อแนวความคิดของประชากรส่วนใหญ่อ้างขึ้น การชักนำแนวความคิดทั้งภายในกลุ่ม ฯ และนอกกลุ่ม ฯ สามารถส่งผ่านได้ทั้งการพูดคุย การชี้แนะในการประชุมกลุ่มย่อย หรือจากการใช้สื่อมวลชนภายในท้องถิ่น ที่กลุ่มผู้นำความคิดเห็นครอบครองอยู่ เช่น หนังสือพิมพ์ ชาวชาวนครนายก หนังสือพิมพ์เสียงนายก วารสารข่าวหอการค้าจังหวัดนครนายก ฯลฯ ส่งผ่านไป ยังสมาชิกของตนเองและกลุ่มอื่น ๆ

อนึ่งเนื่องจากการแสดงบทบาทตามหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น จะส่งผลกระทบต่อกระเทือนทั้งดีและไม่ดี ไปยังกลุ่มต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของผู้ว่า ฯ นั้นกว้างขวางและครอบคลุมมาก การให้นโยบายในการทำงานแก่ข้าราชการภายในจังหวัดก็ดี หรือริเริ่มโครงการพัฒนาภายในจังหวัดก็ดี ล้วนแล้วส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งสิ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มต่าง ๆ ต่อนโยบายหรือการดำเนินการนั้น ๆ ซึ่งท้ายสุดจะมีผลต่อการยอมรับในบทบาทต่อการเป็นผู้นำของผู้ว่า ฯ หวัง ด้วย

ดังนั้นจึงควรศึกษาแนวความคิดในเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ด้วย เพื่อทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์

นักรัฐศาสตร์ได้ให้ความหมายกลุ่มผลประโยชน์ว่า กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง คือ กลุ่มทฤษฎี ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หรือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางบางอย่าง โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง และพยายามมีอิทธิพลเหนือขบวนการตัดสินใจ หรือการวางนโยบายของสถาบันของรัฐ

อาเธอร์ เบนท์ลี (Arthur Bentley) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของการศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม กล่าวว่า "ปรากฏการณ์ของกลุ่มก็คือ ปรากฏการณ์สำคัญทางการเมือง การเข้าใจกิจการของกลุ่มเป็นหัวใจของการเข้าใจการเมือง"

เดวิด ทรูแมน (David B. Truman) กล่าวว่ากลุ่มที่เขาเรียกว่ากลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) นั้นถ้าเพียงแต่เรียกร่องผลประโยชน์ ซึ่งกันละกันก็ยังไม่ถือว่าเป็นพฤติกรรมทางการเมือง แต่ถ้ากลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ ไปเรียกร่องเอากลับสถาบันรัฐบาลเมื่อใด กลุ่มเหล่านี้ก็จะกลายเป็น กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง (Political interest Group)

นักสังคมวิทยาได้แบ่งกลุ่มออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. กลุ่มของคนที่มีลักษณะร่วมกันบางอย่างที่จัดอยู่ในประเภทหรือชนิดเดียวกัน (Categories) เช่นกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มพ่อค้า ฯลฯ ที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันไม่ถือว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์

๒. กลุ่มของคนที่รวมตัวกันอยู่ในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง (Aggregates) เช่น กลุ่มคนนั่งรถประจำทาง ไทยมุง กลุ่มผู้ฟังการบรรยาย ส่วนใหญ่ไม่รู้จักกันเพียงแต่มีความสนใจร่วมกันหรือต้องทำกิจกรรมต่างอย่างร่วมกัน แต่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กัน ไม่ถือเป็นกลุ่มการเมือง

๓. กลุ่มในความหมายที่แท้จริง (Group) บุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสม่ำเสมอ มีความมักัดร่วมกันและเข้าร่วมในกิจกรรมอันเดียวกัน อาจจะเป็นกลุ่มที่หนึ่งหรือกลุ่มที่สองก็ได้ ที่ได้รวมตัวกันมีการพูดจาปฏิสัมพันธ์และตกลงทำงานร่วมกัน เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง กลุ่มจะมีขนาดใดก็ได้ ที่สำคัญสมาชิกของกลุ่มจะต้องมีความ

สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง (ไม่จำเป็นต้องพบปะกันเป็นการเฉพาะหน้า face to face ก็ได้) และ
สำนึกถึงความเป็นสมาชิกของกลุ่มร่วมกัน เช่น กลุ่มผู้หญิงที่รวมตัวกันต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี กลุ่มพ่อค้า
ที่ร่วมกันเป็นสมาคมการค้าผู้บริโภคที่จัดตั้งเป็นชมรมพิทักษ์ผลประโยชน์ ฯลฯ กลุ่มเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ตามความหมายทางรัฐศาสตร์

จากการออกแบบสอบถาม และหัวข้อในการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มผู้ประเมิน ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มมีอคติในการตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของทัศนคติของกลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าว

แนวความคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำสตรี

แนวความคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำสตรีและการมีบทบาททางการเมือง

"การเมือง" เป็นกิจกรรมอันเกิดจากพฤติกรรมร่วมกันของกลุ่มบุคคล²⁸ ที่จะใช้อำนาจในการปกครองสังคม ดังนั้น การใช้อำนาจทางการเมืองจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและ "ชอบธรรม" ด้ก็ต้องกระทำในนามของ "ส่วนรวม" และกระทำเพื่อผลประโยชน์ของ "ชนส่วนใหญ่" โดยไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ชั้นชั้น ฐานะทางสังคม และอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น เช่นเดียวกันในการเรียกร้องให้รัฐปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของประชาชน ก็จักต้องกระทำในนามของส่วนรวมด้วย จึงจะเป็นสิ่งที่ชอบธรรม และเหมาะสม อย่างไรก็ตาม แม้ว่า "บุรุษ" จะมีใช้ชนส่วนใหญ่ของสังคม แต่บุรุษก็มักอาศัยความได้เปรียบทางด้านสรีระ และด้านวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือแผ้วถางทางเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นตำแหน่งอันทรงอำนาจ สามารถดลบันดาลทั้งความสุขหรือความทุกข์ให้กับสมาชิกทุกคนในสังคมได้

ปัจจุบันนี้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป สตรีมีความต้องการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาทของตนเอง มีความคาดหวังในบทบาทของตนเองสูงขึ้น ซึ่ง เฮเลน ไมย์เออร์ แฮคเกอร์²⁹ (Helen Mayer Hacker) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสตรีในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยและให้ความคิด

²⁸ กนลา สุขพานิช - ชันทปราบ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "ปัญญาชนสตรีไทย : การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรีแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตประสานมิตร) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์" (เอกสารวิจัยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527)

²⁹ Helen Mayer Hacker "Women as a Minority Group," Social Forces, Vol. 2 (October, 1931) p.60.

เห็นว่าตามปกติแล้วสตรีส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกในเรื่องความสำนึกเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศ (Sex Conscious) ทั้งนี้เพราะสตรีจะถูกปฏิบัติแตกต่างไปจากเพศชายในสังคมสตรีส่วนมากจึงพยายามแยกตัว โดยการแสดงออกในรูปการตั้งกลุ่มสตรีและจัดตั้งขบวนการสตรีต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการต่อสู้ต่อต้าน เพื่อให้ได้มาสิทธิเท่าเทียมกับเพศชาย นอกจากนี้สตรียังเข้าร่วมในสมาคมหรือกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแยกตัวออกจากสังคม การแยกตัวออกจากสังคมของสตรีในรูปการจัดตั้งกลุ่มของตนเองหรือขบวนการนี้เป็นเพราะว่าสตรีมีความสำนึกในเรื่องความแตกต่างระหว่างสถานภาพและบทบาททางเพศเป็นหลักสำคัญ

ในระยะสิบปีที่ผ่านมา การตื่นตัวต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศทางตะวันตก ได้กระตุ้นให้การศึกษาถึงสถานภาพ และบทบาทของผู้หญิงในสังคมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งแนวโน้มโดยทั่วไปของการศึกษาเป็นการค้นคว้าจากจุดยืนของผู้คัดค้านความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเน้นให้เห็นว่าการศึกษาเรื่องสถานภาพและบทบาทของสตรี มีใช้เพียงเพื่อ "สนองความอยากรู้อยากเห็น" ของนักวิชาการทั้งหลายเท่านั้น แต่มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพที่สตรีด้อยกว่าบุรุษด้วย³⁰

เคอร์ท เลอแวง³¹ (Kert Lewin) กล่าวว่า ประเพณีทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องสถานภาพและบทบาทระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย เช่น ในเรื่องเครื่องแต่งกาย กิริยาท่าทาง กิจกรรม ดังจะเห็นได้ชัดเจนในครอบครัว สังคมเมืองสมัยใหม่ เด็กหญิงและเด็กชายจะต้องเรียนหนังสือด้วยกันมีความรู้สึกนึกคิดในเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศน้อยมากจนกระทั่งวัยรุ่น ซึ่งความคิดเห็นในเรื่องอิทธิพลของวัฒนธรรมทำให้มีความแตกต่างระหว่างชายและหญิงนี้ รุธ เบนเนดิกต์ (Ruth Benedict)³² ก็มีความเห็นว่าอิทธิพลของวัฒนธรรมทำให้เพศหญิงและชายมีความแตกต่างกัน

³⁰ จีรติ ดิงศภัทย์, "ผู้หญิง แรงงาน และชีวิตครอบครัว วิถีวิเคราะห์การกดขี่สตรีเพศ," วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง 1 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2524) หน้า 15 - 16.

³¹ Kurt Lewin, Resolving Social Conflicts : Selected Papers on Group Dynamics (New York, 1948), p. 481.

³² Ruth Benedict, "Continuities and Discontinuities in Culture Conditioning," Psychiatry, (1938), p. 161 - 167.

สตรีในฐานะที่เป็นผู้นำของสตรีในกลุ่มสังคมต่าง ๆ³³ มีความคาดหวังว่าบทบาทและสถานภาพของตนเองว่า สตรีควรมีบทบาททางสังคมเท่าเทียมกับเพศชาย สตรีหมายเลขหนึ่งของฟิลิปปินส์กล่าวไว้ในที่ประชุมวันสตรีสากลในเม็กซิโกซิตี้ว่า ตนเองมีความคาดหวังและมีความเชื่อมั่นว่าผู้ชาย และผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีบทบาทแตกต่างกัน มีความจำเป็นจะต้องร่วมมือกันในเรื่องบทบาทของผู้หญิงและชาย ถ้าทำได้ก็จะช่วยทำให้สถานการณ์โลกดีขึ้น ส่วนเลขาธิการสตรีในการประชุมสตรีสากลในปีเดียวกันนี้ก็มีความคาดหวังว่าสตรีที่เป็นพลเมืองของแต่ละประเทศประมาณร้อยละ ๕๑ ของประชากรของโลก จะต้องได้รับการส่งเสริมสิทธิและสถานภาพให้สูงขึ้น มิฉะนั้นประเทศเหล่านั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาประเทศเท่าที่ควรจะเป็น สตรีมีความสำคัญในการแก้ปัญหาในทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระหว่างชาติ สภาสตรีหมายเลขหนึ่งของอิสราเอลในอดีตมีความเห็นว่า บทบาทของสตรีในปัจจุบันนี้ควรต้องเป็นงานที่ต้องต่อสู้เพื่อความมีอิสระเสรีภาพของผู้หญิงเอง สตรียังขาดความรู้ในทางเศรษฐกิจ จึงทำให้สถานภาพสตรียังต่ำกว่าผู้ชาย สภาสตรีหมายเลขหนึ่งของอียิปต์ในอดีตมีความคาดหวังในบทบาทและสถานภาพของสตรีทั่วไปว่า สตรีควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ ควรมีบทบาททางการเมือง ในการนำสันติภาพมาสู่ประเทศที่กำลังประสบความลำบาก เพราะการสู้รบทำสงครามในแต่ละประเทศของตน อุปสรรคสำคัญในการที่สตรีมีบทบาททางการเมืองน้อยก็คือ วัฒนธรรมในแต่ละประเทศเป็นอุปสรรคสำคัญที่สตรีจะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองไม่เต็มที่เท่าที่ควร

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของสตรีในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองนี้ นักสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาได้ศึกษาตลอดมา เขาได้พยายามศึกษาวัฒนธรรมและโครงสร้างของมนุษย์ ความไม่เท่าเทียมกันในแนวความคิดทางวัฒนธรรมที่พยายามกดขี่สตรีให้สิทธิน้อยกว่าผู้ชาย ความพยายามเข้าใจต่อปัญหาดังกล่าวได้กระตุ้นให้ผู้วางแนวความคิด และสร้างมโนภาพใหม่ในเรื่อง เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของสตรีมากขึ้น สาขาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาพยายามศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรี เพื่อให้ผู้คนได้ตระหนักว่าเป็นสิ่งสำคัญในแง่วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เท่าที่เป็นมาในประวัติศาสตร์สตรีพยายามต่อสู้เพื่อสิทธิเท่าเทียมกับเพศชายหรือให้ได้มากกว่า ประเด็นที่น่าสนใจมีอยู่ว่า เพศชายและหญิงมีความไม่เท่าเทียมกันจริงหรือไม่ ทำไมสตรีใน

³³ ประทีป จงสิทธิ์ธรรม. ผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นไทย หน้า 37-38

สังคมต่าง ๆ จึงยอมรับบทบาทและสถานภาพต่าง ๆ ที่ต่ำต้อยกว่าเพศชาย ในกรณีและโอกาสอย่างใดเพศชายจึงจะมีอำนาจ สตรีใช้วิธีการอะไรที่จะช่วยสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสังคมภายในครอบครัวและสังคมภายนอกครอบครัว ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ วัฒนธรรม และความเชื่อเก่า ๆ ในเรื่องการให้สิทธิและหน้าที่แก่สตรีที่น้อยกว่าเพศชายจึงเป็นปัญหาที่ยังต้องขบคิดกันมากอยู่ ทฤษฎีและแนวความคิดทั้งทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในอดีตเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของชายที่ถูกระบุว่าสูงกว่าสตรีจึงน่าจะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ปัจจุบันสตรีได้กลายเป็นกลุ่มทางการเมืองที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในสังคม เนื่องจากค่านิยมในสังคมปัจจุบันเชื่อว่า อำนาจทางการเมืองควรที่จะได้มีการกระจายไปสู่ประชาชนโดยไม่จำกัดเพศชนชั้น เชื้อชาติ หรือศาสนา ดังนั้นประชาชนควรจะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงและทั่วถึง ซึ่งนับเป็นผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาททางการเมืองของสตรี โดยปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ คือการที่สตรีได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คือ ประสบการณ์ที่สตรีได้รับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

แฮโรลด์ ลาสเวลล์³⁴ (Harold Lasswell) ได้ชี้ให้เห็นว่าบุคลิกภาพของสตรีในสังคมสมัยใหม่ จะเป็นผู้นำที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความมั่นคงทางจิตใจ มีทักษะและความรอบรู้กว้างขวาง มีความเป็นอิสระและความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย เที่ยงตรง และมีความกระตือรือร้นที่จะได้เข้ามามีบทบาทในเชิงสร้างสรรค์ในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมอย่างเต็มที่

ทัศนคติของลาสเวลล์ เกี่ยวกับบุคลิกภาพของสตรีสมัยใหม่ จึงสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสมัยใหม่ที่ยึดถือในหลักการของความเสมอภาคทางเพศในการมีบทบาททางสังคม และการเมืองสตรีในสังคมสมัยใหม่จึงควรจะได้รับสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกับบุรุษในการมีบทบาทและใช้อำนาจทางการเมือง การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การได้รับการศึกษา และการได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม เป็นต้น

³⁴ Harold Lasswell, "Toward a General Theory of Directed Value Accumulation and Institutional Development," Comparative Theories of Social Change (Michigan, 1966), p. 12 - 15

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่าแม้สังคมส่วนใหญ่ของโลกจะได้เปลี่ยนให้เป็นสมัยใหม่มากขึ้นแล้วก็ตาม³⁵ แต่ความเป็นจริงที่ได้เกิดขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องของความเท่าเทียมกันทางเพศหาได้มีความสอดคล้องกับภาคทฤษฎีเสมอไปไม่ เนื่องจากปรากฏว่าสตรีส่วนใหญ่ของโลกยังมีฐานะเป็นพลเมืองชั้นสองที่ถูกกดขี่ ถูกกีดกันจากสิทธิอันพึงมีพึงได้และถูกกีดกันมิให้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย ก่อให้เกิดมีการรวมกลุ่มกันเรียกร้อง ถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิสตรี โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน สื่อมวลชน นิสิตนักศึกษา นักการเมือง และผู้รักความเป็นธรรมทั่ว ๆ ไป ทั้งในประเทศตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าสตรีไทยได้มีบทบาทมากยิ่งขึ้นในสังคม³⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในทุก ๆ ด้าน แต่เดิมมาสตรีมักจะมีบทบาทแต่เฉพาะในครอบครัวแต่เมื่อสภาพเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป สตรีก็ต้องออกมาทำงานนอกบ้าน บทบาทในสังคมจึงมีมากขึ้น สตรีเริ่มมองเห็นคุณค่าตัวเองในการเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคม ที่มีส่วนต้องรับผิดชอบสังคมเท่าเทียมกับบุรุษนอกจากนี้สังคมทั่วไปก็หันมาสนใจบทบาทสตรีมากขึ้น เมื่อได้เห็นคุณค่า และความสำคัญของสตรีดังกล่าวและความสนใจนี้ก็มิได้จำกัดอยู่เฉพาะสตรีในวงสังคมชั้นสูงในเมืองเท่านั้นแต่กระจายไปถึงสตรีในชนบทซึ่งก็มีความสำคัญเท่าเทียมกันด้วย

³⁵ กนลา สุขพานิช, "ผู้หญิงกับการเมืองในโซเวียตรัสเซีย," วารสารสังคมศาสตร์ 17 (มกราคม 2523) หน้า 37

³⁶ Jessie Bernaerd, "The Status of Women in Modern Patterns of Culture," The Annals of thw American Academy of Political and Social Science, 375 (January, 1968) p.13 - 14

จากการสำรวจและวิจัยของสมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย³⁷ ที่ได้สำรวจทัศนคติของสตรีไทยในกรุงเทพฯ พบว่าทัศนคติเกี่ยวกับสังคม หมายถึงความรู้สึกผูกพันในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม และความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับสังคมที่ตนอยู่ เพื่อให้รู้ถึงสภาพที่แท้จริงโดยเฉพาะในจุดที่สำคัญ และพยายามที่จะคิดหาวิธีแก้ไขปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องเป็นเหตุเป็นผลกัน การสร้างในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ใช้ทัศนคติเกี่ยวกับความสำคัญระหว่างบุคคลกับสังคมที่ควรจะเป็น รวมทั้งบทบาทที่สตรีควรจะมีต่อสังคมเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ในระดับความคิดทางการเมืองขึ้นพื้นฐานว่าโน้มเอียงไปทางเสรีนิยมหรือสังคมนิยม และทัศนคติเกี่ยวกับสภาพสังคมไทยปัจจุบัน และวิธีการแก้ไขปรับปรุง เพื่อที่จะดูว่าสตรีไทยที่ทำงานนั้นสามารถจะรับบทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ได้มากน้อยเพียงใด ผลของการสำรวจวิจัยได้คำตอบว่าส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงไปทางเสรีนิยม โดยถือว่าเมื่อบุคคลใดก็จะส่งผลให้สังคมดีขึ้น คือ ร้อยละ ๗๘ ตอบว่าคนเราควรอุทิศตนเอง เพื่อตัวเองก่อนที่จะช่วยสังคมร้อยละ ๗๐.๔ ว่าสตรีควรเน้นบทบาทในการทำงานเพื่อสังคมร้อยละ ๕๘.๘ ว่าความไม่เสมอภาคในสังคมเป็นผลมาจากสังคม คือแม้ทัศนคติโดยส่วนรวมจะโน้มเอียงไปในทางเสรีนิยม แต่ในเรื่องนี้ก็แสดงให้เห็นการยอมรับแนวความคิดทางสังคมอยู่บ้าง

ส่วนทัศนคติเกี่ยวกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ได้คำตอบว่าสตรีส่วนใหญ่ ร้อยละ ๘๑.๒ เห็นว่าประชาชนควรมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคม มิใช่เพียงแต่ผู้สนองตามคำสั่งของผู้บริหารประเทศเท่านั้น และความเห็นส่วนใหญ่อยากให้เห็นเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูปมากกว่าปฏิวัติ แต่เมื่อถามเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารบ้านเมือง ส่วนใหญ่กลับตอบว่าควรบริหารบ้านเมืองแบบเคร่งกฏหมาย ร้อยละ ๕๕.๔ จึงสรุปว่าแม้สตรีไทยที่ทำงานจะตระหนักถึงบทบาทในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก แต่ก็ยังไม่พร้อมที่จะเป็นผู้นำทำหน้าที่ได้ทันที เพราะส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับแบบแผน

³⁷ ชัดติยา กรรณสูต, ทองศรี กำภู ณ อยุธยา และลินี กมลนาวัน, สะท้อนภาพสตรีไทย, (โครงการปีสตรีสากลระหว่างประเทศของสมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2518), หน้า 68.

ซึ่งเป็นลักษณะของผู้ที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลงได้ยาก และทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่ตระหนักว่า ตนเป็นสมาชิกของสังคม ควรจะเข้ามามีบทบาทร่วมในการปรับปรุงสังคมแต่ก็มีเพียงร้อยละ ๓๒.๔ เท่านั้นที่ตอบว่าจะใช้วิจารณ์ภาวการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทดังกล่าว

การสำรวจวิจัยดังกล่าวเป็นการสำรวจเฉพาะสตรีที่ทำงานในเขตกรุงเทพฯ เพื่อจะดูทัศนคติและค่านิยมของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการบริหารการปกครองในสังคม แต่จากการวิจัยของ เชวง เรียงสุวรรณ และลินี กมลนาวิน³⁸ ในเรื่อง "บทบาททางเศรษฐกิจของสตรีไทย" ได้รวบรวมสถิติตัวเลขเฉพาะกรณีที่ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล ร้อยละ ๖๓.๒ กล่าวว่าไปเพราะสนใจและรับผิดชอบทางการเมือง เช่นเดียวกับที่ได้มีผู้ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีในอำเภอเมืองนครปฐม³⁹ คือสตรีที่ใช้สิทธิร้อยละ ๓๗ มีความสนใจและรับผิดชอบทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามสตรีที่ไปสมัครรับเลือกตั้งหรือลงคะแนนเลือกตั้งน้อยกว่าบุรุษมาก สตรีที่ใช้สิทธิลงคะแนนเพราะมีความรับผิดชอบทางการเมืองมีน้อยกว่าสตรีที่ขาดความสนใจทางการเมือง และมีจำนวนไม่ถึงครึ่งของสตรีที่มีสิทธิเลือกตั้งและเป็นเช่นนี้ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตามก็เป็นที่คาดหวังกันว่าจะต้องมีความตื่นตัวทางการเมืองขึ้นในหมู่สตรีไทย⁴⁰ เพราะตัวเลขที่ไปสมัครรับเลือกตั้ง ได้รับเลือกตั้งและไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงนั้นเพิ่มจำนวนมากขึ้น กอปรกับมีสตรีหลายท่านได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมือง ทำให้สตรีมีการตื่นตัวที่จะรับผิดชอบต่อสังคมและบ้านเมืองมากขึ้นนอกเหนือไปจากงานทางด้านสังคมสงเคราะห์ซึ่งสตรีไทยมีบทบาทเด่นอยู่แล้วโดยเฉพาะสตรีในเมือง

³⁸ เชวง เรียงสุวรรณ และลินี กมลนาวิน, บทบาททางเศรษฐกิจของสตรีไทย เอกสารโรเนียว (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, พ.ศ. 2512), หน้า 35.

³⁹ วิวัฒน์ ไทวัฒน์, "พฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอำเภอเมืองนครปฐมเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2520" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต แผนกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2504) หน้า 22 - 23.

⁴⁰ ชัดติยา กรรณสูตและคณะ, สะท้อนภาพสตรีไทย, หน้า 77 - 78.

ทัศนคติและค่านิยมของสตรีชนบทนั้น เท่าที่ได้มีผู้สำรวจมา เช่น การสำรวจของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้สำรวจในจังหวัดฉะเชิงเทราและลำปาง⁴¹ และคิดว่าตนจะมีส่วนที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสภาพของสังคมให้ดีขึ้น เห็นได้จากการสำรวจทัศนคติของผู้หญิง ร้อยละ ๘๗ เห็นว่าสตรีมีบทบาทสำคัญต่อหมู่บ้าน ร้อยละ ๘๐ เห็นว่าผู้หญิงควรมีตำแหน่งทางการเมือง และในจำนวนที่เท่ากันคิดว่าสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า จากการสำรวจสถานภาพตลอดจนทัศนคติและค่านิยมของสตรีไทยนั้น พบว่าสตรีไทยได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยเป็นอย่างมาก ทัศนคติส่วนใหญ่ คือเห็นว่าสังคมยังต้องปรับปรุงอีกหลาย ๆ ด้าน และตนเองก็ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น กล่าวคือต้องการที่จะมีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคมนั่นเอง และแม้ว่าโดยทั่วไปตามประเพณีบางประการ สถานภาพของสตรีจะต่ำกว่าบุรุษ สตรีไทยก็มีได้มุ่งแต่เรียกร้องความเสมอภาคมากไปกว่าการเรียกร้องที่จะได้มี

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเป็นผู้นำของสตรี ตลอดจนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำในตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ได้มีผู้ศึกษาไว้ และมีผลการศึกษาน่าสนใจ และความแก่การนำเสนอ มีดังต่อไปนี้

ก. งานวิจัยเรื่องสตรีไทย : บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร โดย บวร ประพตติ, ทิพาพร พิมพ์สุทธิ และเฉลิมพล ศรีหงษ์⁴² ซึ่งได้ศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงไทยระดับบริหารโดยตรงจากกลุ่มต่าง ๆ ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มราชการ รัฐวิสาหกิจ กลุ่มธุรกิจ เอกชน กลุ่มองค์การระหว่างประเทศ พบประเด็นที่น่าสนใจคือ

⁴¹ สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ร่วมคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการสำรวจสถานภาพสตรีไทยในชนบท ณ สองจังหวัด (พ.ศ. 2520), หน้า 41.

⁴² บวร ประพตติ, ทิพาพร พิมพ์สุทธิ และ เฉลิมพล ศรีหงษ์, สตรีไทย : บทบาทในการเป็นผู้นำการบริหาร (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2520)

๑. ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับผู้นำสตรีคือผู้นำสตรีที่บรรลุผลสำเร็จในการบริหารงานนั้นการศึกษามีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ประสบผลสำเร็จ และสตรีที่มีการศึกษาสูงยิ่งขั้นก็มีโอกาสเป็นผู้นำทางการบริหารมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า

๒. ค่านิยมทางสังคมไทย มีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผู้นำทางบริหารของสตรี กล่าวคือ

ก) สตรีที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเองมีโอกาที่จะไต่เต้าไปสู่ผู้นำระดับบริหารน้อย

ข) สตรีที่ไม่นิยมความมีอำนาจ สนใจแต่การบ้านการเรือน มีโอกาสจะไต่เต้าไป

สู่ผู้นำทางการบริหารน้อย

ค) สตรีไม่นิยมยึดมั่นในอาชีพหนึ่งอาชีพใดตลอดไป ทำให้โอกาสในการประสบความสำเร็จเป็นผู้นำทางการบริหารน้อย

ง) สตรีมีความกระตือรือร้นในการทำงานน้อย ทำให้โอกาสในการเป็นผู้นำทางการบริหารน้อยลงไปด้วย

จ) ความนิยมยกย่องให้ผู้หญิงเป็นผู้นำในระดับบริหารมีน้อย จึงมีโอกาไต่เต้าไปเป็นนักบริหารของสตรีน้อย

๒. การศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรี ซึ่งเป็นงานวิจัยของ อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และเทพี พันธุมธธา⁴³ และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่น สตรีของกรมการปกครองโดยการสนับสนุนขององค์การ UNICEF โดยได้ดำเนินการวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนาของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสตรี แพทย์ประจำตำบลและสารวัตรกำนันสตรีในคราวที่เดินทางร่วมอบรมที่ตึกสหกรณ์ออมทรัพย์กรมการปกครอง ระหว่างเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2527 สรุปผลการศึกษาค้นพบว่า

⁴³ อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และเทพี พันธุมธธา, การศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรีการวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนา, (กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, พ.ศ. 2527) (อัดสำเนา)

๑. การเป็นผู้นำท้องถิ่นสตรีมักประสบปัญหาในระยะแรกของการทำงาน แต่เมื่อได้แสดงบทบาทเป็นที่ยอมรับของลูกบ้านแล้ว เพศก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างใด

๒. ปัญหาและอุปสรรคการทำงานที่เกิดขึ้นกับผู้นำท้องถิ่นสตรีนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเช่นเดียวกับผู้นำท้องถิ่นที่เป็นชาย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาส่วนน้อยที่เกิดได้กับทุก ๆ คน ในการทำงาน มีอุปสรรคเพราะเรื่องเพศ

๓. ผู้นำท้องถิ่นสตรีเห็นว่า สตรีในปัจจุบันมีสิทธิที่จะก้าวหน้าสูงขึ้นไปในบทบาททางการเมืองการปกครอง หากมีระดับการศึกษาที่สูงพอและได้รับการยอมรับสนับสนุน

ผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลสังเกตว่าสตรีนั้นสามารถทำงานได้ในระดับผู้นำ เช่นเดียวกับบุรุษ ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงที่ขัดขวางมิให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองน่าจะอยู่ที่ตัวของสตรีเอง กล่าวคือ สตรีมักขาดความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองจากการวิจัยพบว่า สตรีที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่มีความเกี่ยวพันกับสังคมการเมืองการปกครอง และการศึกษาจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยพัฒนาความคิดสตรีในด้านสถานภาพของตนเองมากขึ้น

ค. โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี - ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์และการสังเกตแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าว พงษ์ฤทธิ คงประสิทธิ์⁴⁴ สรุปผลจากการสัมภาษณ์ กำนันชาย ๒๙ คน กำนันหญิง ๒ คน ในฐานะเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้นำท้องถิ่นสตรีในเขตรับผิดชอบของตน และข้าราชการฝ่ายปกครอง จำนวน ๖๖ คน ใน ๑๓ จังหวัด ประกอบด้วย ปลัดอำเภออาวุโส ในฐานะผู้บังคับบัญชาชั้นต้นของผู้นำท้องถิ่นสตรี เพื่อขอทราบความคิดเห็นทั้งในด้านความสามารถในการทำงานและการปฏิบัติตนของผู้นำท้องถิ่นสตรีซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า

⁴⁴ พงษ์ฤทธิ คงประสิทธิ์, โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์และการสังเกตแบบสอบถามทางไปรษณีย์, (กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, พ.ศ. 2528), (อัดสำเนา)

๑. ในส่วนที่ให้การสนับสนุนสตรีเป็นผู้นำท้องถิ่น มีความเห็นว่าในปัจจุบันสตรีมีความรู้ความสามารถสูง ดังนั้น จึงสามารถทำอะไรได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชาย ไม่มีปัญหาแต่อย่างใดในระยะแรก ๆ อาจจะยังไม่เป็นที่ยอมรับ แต่ภายหลังเมื่อเห็นผลงานแล้วก็จะศรัทธา สิ่งที่ได้เปรียบผู้ชายก็คือได้เปรียบในเรื่องการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ โดยสตรีมักอาศัยความนุ่มนวลอ่อนโยน ตามวิสัยของสตรีในการทำงานสิ่งนี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากในการขอความร่วมมือจากทางราชการ เอกชนในที่นี้น่าจะหมายถึงผู้ประกอบการธุรกิจเอกชน และชาวบ้าน ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาท้องถิ่น สำหรับการปฏิบัติหน้าที่เสี่ยงภัยอันตราย ก็มีผู้ช่วยที่เป็นชายคอยช่วยเหลืออยู่แล้ว ผู้นำท้องถิ่นสตรีไม่ต้องลงมือปฏิบัติเอง

๒. มีบางกลุ่มแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วย หรือไม่ให้การสนับสนุนโดยให้เหตุผลว่า ในท้องที่ที่รุกรันดารที่ต้องเสี่ยงภัยที่ต้องใช้ความเด็ดขาด ผู้นำท้องถิ่นสตรียังทำไม่ได้เท่าชาย มีข้อจำกัดในเรื่องเพศ ภาระทางครอบครัวซึ่งยังต้องทำหน้าที่แม่บ้าน นอกจากนี้ การยอมรับในบทบาทของสตรีของประชาชนโดยทั่วไปยังมีน้อย

๓. ส่วนกลุ่มที่มีความเห็นเป็นกลางเห็นว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นสตรีนั้น มีทั้งข้อดีและเสีย ผสมผสานกันไป สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าอื่นใด เรื่องเพศไม่สำคัญ

๔. ความเห็นของปลัดอำเภอส่วนใหญ่ยอมรับว่า ผู้นำท้องถิ่นสตรีมีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้เป็นอย่างดีและมีความรู้ความสามารถไม่ด้อยไปกว่าชาย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่เอาใจใส่ในหน้าที่ สนใจศึกษาการหาความรู้เพิ่มเติมและที่สำคัญอย่างมากก็คือ ผู้นำท้องถิ่นสตรีต้องการแสดงออกซึ่งความสามารถที่จะเอาชนะชายในเรื่องความสามารถในการทำงาน จึงทำให้งานพัฒนาชนบทเป็นผลดียิ่งขึ้น

๕. ในส่วนความเห็นเปรียบเทียบในการปฏิบัติงานระหว่างผู้นำท้องถิ่นสตรีกับชายนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าทัดเทียมกัน การปฏิบัติหน้าที่จะได้ผลหรือไม่ได้ผลไม่อยู่ที่เรื่องเพศ แต่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลเป็นสำคัญ แต่ส่วนที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่ให้การสนับสนุนซึ่งเป็นส่วนน้อยเห็นว่า งานทางด้านปราบปรามรักษาความสงบ ระเบียบร้อยหรือการแก้ปัญหาเร่งด่วนพิพาทสตรีทำไม่ได้ผล ผู้ชายมีขีดความสามารถสูงกว่าในลักษณะความคล่องตัวและใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่น โดยไม่ต้องกลัวคำครหาเกี่ยวกับชื่อเสียง

ง. โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี - ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน

ซึ่ง ภัสสร ลิมานนท์⁴⁵ ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล จำนวน ๑,๐๙๖ คน จาก ๓๙ หมู่บ้าน ใน ๓๘ จังหวัด ที่มีผู้นำสตรีในระดับต่าง ๆ กัน ตั้งแต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จนถึงแพทย์ประจำตำบล เพื่อขอทราบทัศนคติ และการยอมรับของประชาชนเหล่านี้ต่อการมีผู้นำซึ่งเป็นสตรีในระดับท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผู้วิจัยได้เลือกเอาปัจจัยที่แสดงความสัมพันธ์ที่เห็นความแตกต่างได้ชัดเจน คือเพศเป็นปัจจัยแรกที่จะทดสอบว่าระหว่างชายกับหญิง มีความคิดเห็นหรือการยอมรับการมีผู้นำสตรีแตกต่างกันมากเพียงใด ปัจจัยตัวที่สอง คือภูมิภาคเป็นปัจจัยควบคุมเพื่อแสดงความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวของประชากรในภาคต่าง ๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า

ผู้ให้สัมภาษณ์หรือราษฎรส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ผู้นำชายคนก่อน ๆ และผู้นำหญิงคนปัจจุบันมีความสามารถพอ ๆ กันในเกือบทุกเรื่องที่ระบุไว้ในแบบสอบถาม นอกเหนือไปจากนี้ไม่อาจบ่งแน่ชัดว่า ทัศนคติของประชากรตัวอย่างเหล่านี้เป็นไปในทางบวกหรือทางลบ ต่อการปฏิบัติราชการ และความสามารถโดยทั่วไปของผู้นำสตรี ทั้งนี้ เพราะมีความแตกต่างกันระหว่างความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งชายและหญิง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนิยมชมชอบผู้นำเพศเดียวกันกับตน นอกจากนี้ในแต่ละภาคผู้ให้สัมภาษณ์ก็มีทัศนคติที่ต่างกันอย่างออกปัดค่อนข้างมาก และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำสตรีในท้องถิ่นของประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการยากที่จะให้ข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถนำไปชี้วัดได้ ทั้งนี้เพราะระยะเวลาการเข้ารับตำแหน่งของผู้นำสตรีในขณะนั้นเป็นระยะเวลาที่ต่างกันเกือบทุกพื้นที่ที่ทำการสำรวจ

ในเรื่องของการยอมรับความเป็นผู้นำของสตรีในระดับท้องถิ่น ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังคิดว่า หากจะให้เลือกระหว่างชายและหญิงก็ยังคงมีความนิยมที่จะเลือกชายเป็นกำนัน ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ อย่างไรก็ตามความมั่นใจของผู้ให้สัมภาษณ์ลดลงไป

⁴⁵ ภัสสร ลิมานนท์, โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี - ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน, (กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง 2528), (อัดสำเนา)

ตามลำดับเมื่อให้ออกความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะมีผู้นำสตรีในระดับที่สูงขึ้น เช่น ตำแหน่ง ปลัดอำเภอ นายอำเภอ หรือการเป็นนายกรัชมุนตรี

จ. สถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย ของบุญเติม ไพเราะ⁴⁶ โดยสัมภาษณ์ทัศนคติต่อสถานภาพและบทบาทของสตรี จากกลุ่มตัวอย่าง 50 คน ในฐานะต่าง ๆ ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

การศึกษาวิจัยของ บุญเติม ไพเราะ ได้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของสตรีในสังคมไทยในอดีตและแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทในอนาคตของสตรีไทย ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า

ปัจจุบันสังคมไทยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนในสังคมสมัยใหม่ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการศึกษาที่ถูกต้อง การขาดความรู้ในสถานภาพและบทบาทของตนเองในสังคมทำให้สตรีไทยเรายังคงต้องการที่จะมีสถานภาพ และบทบาทตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดไว้มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองไปตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การที่สังคมมอบภาระให้สตรีทำงานหนักจนเกินไป ทั้งงานในครอบครัวและทำงานนอกบ้าน สังคมยังไม่ยอมให้ความคุ้มครองสตรีเรื่องการทำงานนอกบ้านเท่าที่ควร เหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้สตรีไทยไม่มีเวลาว่างพอที่จะศึกษาหาความรู้เพื่อเข้าใจสถานภาพและบทบาทของตนเองในสังคมสมัยใหม่ได้

สตรีในสังคมชั้นสูงและสตรีในสังคมทั่วไปยังขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน กล่าวคือสตรีในสังคมชั้นสูงต้องการที่เปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของตนเองในครอบครัวและสังคมให้ทัดเทียมนานาประเทศ สตรีในสังคมทั่วไปยังขาดความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ใหม่นี้ เนื่องจากต้องการรับภาระกิจหนักทั้งในครอบครัวและในงานอาชีพนอกบ้าน

⁴⁶ บุญเติม ไพเราะ, "สถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2519)

ฉ. ปัญญาชนสตรีไทย : การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรี แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตประสานมิตร) และ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดย กนลา สุขพานิช - ชันทปราบ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว⁴⁷ ได้ศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรีซึ่งถือเป็น "ปัญญาชนสตรี" ที่สอนอยู่ใน มหาวิทยาลัย ๓ แห่ง ในกรุงเทพมหานครจำนวน ๒๐๐ คน โดยได้ศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติทางการเมืองโดยทั่วไป โดยเฉพาะต่อบทบาทของกลุ่มพลังทางการเมือง ทัศนคติต่อบทบาทและสิทธิสตรีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารของสตรีไทยในปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับสตรี ต่อบทบาทและความรับผิดชอบในครอบครัวระหว่างสามี ภรรยา ว่าปัญญาชนสตรีไทยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันจะมีทัศนคติในด้านต่าง ๆ ช่างต้น แตกต่างกันอย่างใดหรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. กลุ่มปัญญาชนสตรีไทยมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม กล่าวคือมีทัศนคติทางการเมืองไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยในทางบวก มีความรู้ต่อการนำหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองมากกว่าการปกครองแบบเผด็จการ ไม่ว่าจะเป็เผด็จการทหารหรือพลเรือนกล่าวคือให้ความสำคัญต่อกระบวนการเลือกตั้งว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปกครอง

๒. กลุ่มปัญญาชนสตรีไทยให้ความสำคัญทางบวกต่อผู้นำทางการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งมิใช่มาจากปฏิวัติ รัฐประหาร ไม่ต้องการให้ทหารมาแทรกแซงทางการเมือง

๓. ในด้านทัศนคติต่อสังคม ปัญญาชนสตรีไทยมีความคิดเห็นแบบเสรีนิยมต่อปัญหาสังคม ไม่ว่าจะเป็ปัญหาโสเภณี ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาความเสมอภาคในสังคม และสนับสนุนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของสตรีอย่างเข้มแข็ง เช่น ปัญหาการเลือกคู่ครอง การเรียกร้องสิทธิเสมอภาค ซึ่งชอบที่จะให้มีการปรับปรุงสภาพของสตรีจาก "นางทาสในเรือนเบี้ย" มาสู่ "ความเป็นมนุษย์" โดยสมบูรณ์

⁴⁷ กนลา สุขพานิช-ชันทปราบ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "ปัญญาชนสตรีไทย", บทคัดย่อ

๗. ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย ของสมิหรา จิตตลดากร ⁴⁸

ได้ทำการศึกษาวิจัยจากกลุ่มประชากร ๓ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มแรก สตรีที่ดำรงตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มที่สอง ได้แก่ สตรีที่ดำรงตำแหน่ง กำนัน และกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ คณะกรรมการสภาตำบลที่มีสตรีเป็นกำนัน

ผลการวิจัยพบว่า สตรีที่เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะตัว ครอบครัวและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคแตกต่างกัน ผลลัพธ์จากภูมิหลังของสตรีผู้นำและครอบครัว วิธีการทำงานและมีรูปแบบทางการเมืองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าสตรีผู้นำจะใช้วิธีการใด การใช้พระเดชหรือการใช้พระคุณ การใช้ฐานะทางการเงินหรือการใช้ธรรมะต่างก็นำไปสู่ความสำเร็จผลทางการเมืองการปกครอง ทำให้ชุมชนมีการพัฒนา มีความสงบสุขร่มเย็นได้เช่นกัน

ในเรื่องการยอมรับ จากผู้นำชุมชนอื่น ๆ กำนันสตรีได้รับการยอมรับในเรื่องการมีหลักธรรมในการปกครอง โดยเฉพาะเรื่องความสุภาพอ่อนโยนในด้านหน้าที่ได้การยอมรับในเรื่องหน้าที่การบำรุงสาธารณะประโยชน์ การบำบัดทุกข์บำรุงสุขและรักษาวัฒนธรรมประเพณี ส่วนกำนันสตรีมีความรอบรู้อยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความสามารถในการประสานงานมาก พอ ๆ กลับการพบปะกับประชาชนและการควบคุมงาน สิ่งที่ได้รับการยอมรับน้อยที่สุด คือ หน้าที่ด้านการสืบสวนข้อเท็จจริงและการเรียกรายเงินทองหรือแรงงานจากชาวบ้าน

⁴⁸ สมิหรา จิตตลดากร "ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย"บทคัดย่อ

ช. ผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นของไทย : ศึกษาบทบาทความเป็นผู้นำของ
 กำนันผู้ใหญ่บ้านสตรีทั่วประเทศ พ.ศ. ๒๕๒๘ ของ นายประทีป จงสีบธรรม^{4๐} โดยการศึกษา
 วิจัย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีทั่วประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า กำนัน - ผู้ใหญ่บ้านสตรีสามารถแสดงบทบาทความเป็นผู้นำจาก
 ทั้งข้าราชการและประชาชนในพื้นที่ในการแสดงบทบาทความเป็นผู้นำของกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านสตรี
 ก็สามารรถรับผิดชอบและปฏิบัติงานด้านการปกครองได้เช่นเดียวกับกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านชาย จะแตก
 ต่างกันไปบ้างก็ในด้านบทบาทที่มุ่งทำงานเพื่อสนองตอบใครมากกว่ากัน คือ ระหว่างประชาชน
 ชุมชน หรือนโยบายทางราชการ ตลอดจนความแตกต่างกันในพฤติกรรมการบริหารการปกครอง
 ซึ่งอาจจะเกิดจากการขาดการเรียนรู้ การฝึกอบรม อย่างพอเพียงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึง
 คาดหวังว่ากำนัน - ผู้ใหญ่บ้านสตรี จะสามารถแสดงความเป็นผู้นำของตนได้อย่างเต็มที่มากขึ้นเช่น
 เดียวกับชายทุกประการ

^{4๐} ประทีป จงสีบธรรม , "ผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นไทย" บทคัดย่อ